

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ІНІ соціології та медіакомунікацій
Кафедра соціології

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДЛЯ ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ, ЛАБОРАТОРНИХ, ПРАКТИЧНИХ,
САМОСТІЙНИХ РОБІТ ТОЩО
з курсу
«СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО:
СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ»

Розробник:
кандидат соціологічних наук,
доцент Віра КУТИРЬОВА

Харків - 2025

ЗМІСТ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	3
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ	6
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ	6
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ	7
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	9

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Виступ у дискусії на семінарі – це усний виступ з одного з питань, що розглядається на семінарському занятті. Виступ у дискусії має продемонструвати знання матеріалів лекції, літератури та аргументацію точки зору здобувача/здобувачки. Максимальна кількість балів – 4.

Усна доповідь готується самостійно на основі прочитання джерела, зокрема зі списку літератури. Тема доповіді обирається самостійно. Доповідь має розширювати певні питання лекції за допомогою ідей та положень конкретного джерела. Тривалість доповіді – до 10 хвилин; бажано, аби вона виголошувалася авторкою/автором своїми словами, а не прочитувалася з аркушу. Доповідь може супроводжуватися візуальними або відео матеріалами. Максимальна кількість балів – 5.

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

з курсу

«СУЧАСНЕ УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ»

Тема 1. Сучасне суспільство як об'єкт соціологічного аналізу (2 години)

Питання для обговорення

1. Програмові засади навчальної дисципліни. Критерії оцінювання.
2. Трансформація суспільства: огляд сучасного стану проблеми.
3. Теоретичний аналіз та проблемне поле суспільної трансформації.

Соціокультурна трансформація. Напрями наукових пошуків.

4. Методологічні підходи до аналізу суспільства.

Тема 2. Особливості трансформації українського суспільства (4 години)

Питання для обговорення

1. Парадокси соціальної трансформації. Соціальна криза в українському суспільстві. Механізми та рівні трансформації.

2. Критерії стратифікації: соціальні, економічні, політичні, професійні. Трансформація соціальних норм. Трансформація соціальної структури. Гендерна стратифікація.

3. Особистість у системі соціальних зв'язків.

4. Трансформація соціальних інститутів. Соціальні інститути та їх роль у формуванні соціальної структури суспільства.

5. Політика як соціальний інститут. Суспільні рухи як форма колективної дії. Нові суспільні рухи. Суспільні рухи в умовах інформаційного суспільства.

6. Економіка як соціальний інститут. Інформаційна революція. Феномен постіндустріального суспільства. Ринок праці. Тіньова економіка. Економіка в ХХІ столітті.

7. Сім'я як соціальний інститут. Сім'я у XXI столітті. Сімейні цінності. Шлюбна поведінка. Домашнє насильство.

8. Освіта як соціальний інститут. Сучасні проблеми освіти в Україні. Реформування системи освіти в Україні.

9. Медіа як соціальний інститут. Медіа в умовах глобалізації. Засоби масової комунікації та засоби масової інформації. Медіа як предмет сучасного соціологічного аналізу. Аналіз впливу Інтернет на соціальне життя. Моделі масової комунікації (зміст, напрямки, вплив).

10. Феномен медіаімперіалізму. Інформаційна війна. Інформаційна безпека.

11. Поняття соціальної мобільності, її основні види і форми. Соціальна мобільність в сучасній Україні.

12. Огляд сучасного стану проблеми: література, дослідження.

Тема 3. Реакція суспільства на процеси трансформації (4 години)

Питання для обговорення

1. Мотивація діяльності в умовах трансформації. Соціокультурні особливості українського суспільства. Зміни цінностей української культури. Міжпоколінні проблеми суспільства, що трансформуються.

2. Показники стану сучасного українського суспільства.

3. Огляд сучасного стану проблеми: література, дослідження.

Тема 4. Альтернативні концепції сучасного українського суспільства (4 години)

Питання для обговорення

1. Україна як постмодернізаційне суспільство. Україна як віртуальне суспільство. Україна як вірусне суспільство.

2. Україна як суспільство стійкого розвитку.

3. Україна як «сателітне» суспільство.

4. Огляд сучасного стану проблеми: література, дослідження.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота передбачає виконання таких завдань:

1. Робота з літературою згідно з програмою
2. Провести контент-аналіз назв статей 10 наукових часописів (останні 10 років), зокрема видань факультету за 3 лексемами (напр., ключовими словами теми дисертації)
3. Визначити стан наукової розробки проблеми дисертаційного дослідження (відповідно до теми дисертації докторанта)
4. Визначити та обґрунтувати можливі предмети для аналізу реформи соціального інституту (визначити самостійно відповідно до наукових інтересів) в Україні представниками основних соціологічних парадигм
5. Провести порівняльний аналіз концептів «безпека суспільства», «безпека особистості», «безпека інформаційного простору». Запропонувати механізми посилення даних складових національної безпеки в Україні
6. Підготовка до контрольних робіт та залікової роботи

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Завдання контрольних робіт складаються з теоретичних питань нормативного або проблемного характеру, творчих завдань. Максимальна кількість балів – 10.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ЗАЛІКУ

Письмовий залік складається з теоретичних питань нормативного або проблемного характеру. Максимальна кількість балів – 40.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ (*)

вага питання – 10 балів

1. Сучасне суспільство як об'єкт соціологічного аналізу.
2. Програмові засади навчальної дисципліни: завдання, структура, інформаційні ресурси. Критерії оцінювання.
3. Трансформація суспільства: огляд сучасного стану проблеми. Теоретичний аналіз та проблемне поле суспільної трансформації. Соціокультурна трансформація. Напрями наукових пошуків.
4. Методологічні підходи до аналізу суспільства.
5. Особливості трансформації українського суспільства. Огляд сучасного стану проблеми: література, дослідження.
6. Парадокси соціальної трансформації. Соціальна криза в українському суспільстві. Механізми та рівні трансформації.
7. Трансформація соціальних норм. Трансформація соціальної структури. Критерії стратифікації: соціальні, економічні, політичні, професійні. Гендерна стратифікація.
8. Особистість у системі соціальних зв'язків. Трансформація соціальних інститутів.
9. Соціальні інститути та їх роль у формуванні соціальної структури суспільства. Типологія соціальних інститутів.
10. Політика як соціальний інститут.
11. Суспільні рухи як форма колективної дії. Нові суспільні рухи. Суспільні рухи в умовах інформаційного суспільства.
12. Економіка як соціальний інститут.
13. Інформаційна революція. Феномен постіндустріального суспільства. Ринок праці. Тіньова економіка. Економіка в XXI столітті.
14. Сім'я як соціальний інститут.
15. Сім'я у XXI столітті. Сімейні цінності. Шлюбна поведінка. Домашнє насильство.
16. Освіта як соціальний інститут. Сучасні проблеми освіти в Україні. Реформування системи освіти в Україні.
17. Критична педагогіка, «нова соціологія освіти»: стан розвитку, виклики, гносеологічні можливості.
18. Критичне мислення у сучасній освіті: стан, проблеми, тенденції
19. Медіа як соціальний інститут.

20. Медіа в умовах глобалізації. Засоби масової комунікації та засоби масової інформації.
21. Медіа як предмет сучасного соціологічного аналізу.
22. Аналіз впливу Інтернет на соціальне життя. Моделі масової комунікації (зміст, напрямки, вплив).
23. Феномен медіаімперіалізму. Інформаційна війна. Інформаційна безпека.
24. Поняття соціальної мобільності, її основні види і форми. Соціальна мобільність в сучасній Україні.
25. Реакція суспільства на процеси трансформації. Огляд сучасного стану проблеми: література, дослідження.
26. Мотивація діяльності в умовах трансформації. Соціокультурні особливості українського суспільства.
27. Зміни цінностей української культури. Міжпоколінні проблеми суспільства, що трансформується.
28. Показники стану сучасного українського суспільства в глобальному вимірі.
29. Альтернативні концепції сучасного українського суспільства
30. Україна як постмодернізаційне суспільство. Україна як віртуальне суспільство. Україна як вірусне суспільство. Україна як суспільство стійкого розвитку. Україна як «сателітне» суспільство.

* - Перелік питань може бути скорегованим аби урахувувати актуальні теми дисертацій здобувачів.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

Виступ у дискусії на семінарі – це усний виступ з одного з питань, що розглядається на семінарському занятті. Виступ у дискусії має продемонструвати знання матеріалів лекції, літератури та аргументацію точки зору здобувача/здобувачки. Максимальна кількість балів – 4. *Критерії оцінювання:* знання матеріалу теми (поняття, концепції, приклади), грамотність, самостійність, аргументованість.

Усна доповідь готується самостійно на основі прочитання джерела, зокрема зі списку літератури. Тема доповіді обирається самостійно. Доповідь має розширювати певні питання лекції за допомогою ідей та положень конкретного джерела. Тривалість доповіді – до 10 хвилин; бажано, аби вона виголошувалася авторкою/автором своїми словами, а не прочитувалася з аркушу. Доповідь може супроводжуватися візуальними або відео матеріалами. Максимальна кількість балів – 5. *Критерії оцінювання:* відповідність завданню, знання матеріалу джерела, логічність, самостійність, аргументованість, оригінальність.

Контрольні роботи. Завдання контрольних робіт складаються з теоретичних питань нормативного або проблемного характеру, творчих завдань. Максимальна кількість балів – 10. *Критерії оцінювання:* відповідність завданню, адекватність використання понять та ідей теми, грамотність, аргументованість, оригінальність, повнота відповіді.

Письмовий залік складається з теоретичних питань нормативного або проблемного характеру. Максимальна кількість балів – 40. *Критерії оцінювання:* самостійність – 8 бал.; використання концептів та положень програми дисципліни – 8 бал.; повнота відповіді – 8 бал.; аргументованість – 8 бал.; грамотність, логічність, структурованість – 8 бал.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Злобіна О. Особливості мобілізації людського потенціалу в кризових умовах // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ, 2015. Випуск 2 (16)
2. Історія української соціології. XIX-XXI: навчальний посібник / за редакцією В. П. Степаненка і К. В. Батаєвої. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 566 с.
3. Катаєв С. Л. Сучасне українське суспільство : навч. посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 200 с.
4. Круглий стіл “Системні ризики нестабільного суспільства: соціологічна аналітика” // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. №4. С.161–189.
5. Макеєв С. Повсякденні практики часів війни та економії// *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін*. Київ, 2015. Випуск 2 (16). С. 92-97.
6. Медіа. Демократія. Культура / за ред. Н. Костенко, А. Ручки. Київ : ІС НАН України, 2008. 356 с.
7. Мінливості культури: соціологічні проєкції / Н. Костенко та ін.; за ред. Н. Костенко. Київ : Інститут соціології НАН України, 2015. 440 с.
8. Паніотто В., Харченко Н. Методи опитування : підручник. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 342 с.
9. Пилипенко В. Є. Українська соціологія сьогодні: дослідження основних сфер життєдіяльності суспільства : монографія. Львів : ЗУКЦ, 2012. 326 с.
10. Ризики в сучасному нестабільному суспільстві: соціальні і культурні виміри; за ред. Л.Г. Скокової. Київ: Інститут соціології НАН України, 2021. 295 с.
11. Соціологія : навч. посібн. / за ред. С. О. Макеєва. 2-ге вид, виправ. і доповн. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2003. 455 с.
12. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
13. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2023. 343 с.
14. Фукуяма Ф. Витоки політичного порядку. Від прадавніх часів до Французької революції. Київ : Наш формат, 2018. 576 с.
15. Фукуяма Ф. Політичний порядок і політичний занепад. Від промислової революції до глобалізації демократії. Київ : Наш формат, 2019. 608 с.
16. Шульга М. Ризики для інтеграції суспільства в умовах воєнного конфлікту // Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ, 2015.

C. 505.

17. Ritzer G. Introduction to Sociology, 4th Edition. SAGE Publications, Inc, 2017. 648 P.

18. Ukrainian Sociology in the XXI Century: Theory, Methods, Research Results / edited by Vil Bakirov, Yevhen Golovakha. Kharkiv : V.N.Karazin Kharkiv National University, 2018. 560 P.

Додаткова література

1. Брейс А. Анкетування: Розробка опитувальних листів, їх роль і значення при проведенні ринкових досліджень / пер. з англ. Дніпропетровськ : Баланс Бізнес Букс, 2005. 336 с.

2. Гіденс Е. Соціологія / пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник. Київ : Основи, 1999. 726 с.

3. Кутуєв П. В. Концепції розвитку та модернізації в соціологічному дискурсі: еволюція дослідницьких програм : монографія. Київ : Сталь, 2005. 500 с.

4. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Соціологія. Базовий курс : підручник. Київ : Каравела, 2005. 312 с.

5. Мейсон П. Посткапіталізм. Путівник у майбутнє. Київ : Наш формат, 2019. 348 с.

6. Муазі Д. Геополітика емоцій. Як культури страху, приниження та надії змінюють світ. Київ : Брайт Букс, 2018. 184 с.

7. Ніколс Т. Диванні експерти. Як необмежений доступ до інформації робить нас тупішими / пер. з англ. Євгенія Кузнецова. Київ : Наш формат, 2019. 240 с.

8. Постол О. Посткласичні ідеологічні трансформації : монографія. Київ : ВЦ «Академія», 2015. 288 с.

9. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 316 с.

10. Смилова морфологія соціуму / за ред. Н. Костенко. Київ : Інститут соціології НАН України, 2012. 420 с.

11. Соціальна безпека: теорія та українська практика : монографія / І. Ф. Гнібіденко та ін.; за ред. І. Ф. Гнібіденка, А.М.Колота, В.В.Рогового. Київ : КНЕУ, 2006. 292 с.

12. Соціально-економічний вимір України в період зміни політичних еліт / В. Юрчишин. Київ : Разумков центр, 2019. 46 с.

13. Соціологічна енциклопедія / укладач В.Г. Городяненко. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.

14. Соціологія в ситуації соціальних невизначеностей : Тези доп. учасн. І Конгресу Соціологічної асоціації України. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. 476 с.

15. Стегній О. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2001. 243 с.

16. Тегмарк М. Життя 3.0. Доба штучного інтелекту; пер. з англ. Зорина Корабліна. Київ : Наш формат, 2019. 432 с.
17. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, член.-кор. НАН України, д. соц. н. С. Дембіцького. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.
18. Черниш Н. Й. Соціологія. Курс лекцій. 5-те вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2009. 468 с.
19. Якісні дослідження в соціологічних практиках : Навчальний посібник / За ред. Н.Костенко, Л.Скокової. Київ : Інститут соціології НАН України, 2009. 400 с.
20. Cashmore E. Cleland J., Dixon K. Screen Society. Palgrave Macmillan, 2018. 280 P.
21. Digital Transformation in Journalism and News Media: Media Management, Media Convergence and Globalization / Mike Friedrichsen and Yahya Kamalipour. Springer, 2016.
22. Fallon K. Where Truth Lies: Digital Culture and Documentary Media after 9/11. Oakland: University of California Press, 2019. 248 P.
23. Wheeler T. From Gutenberg to Google: The History of Our Future. Washington: Brookings Institution Press, 2019. 306 p.
24. Wood M.A. Antisocial Media: Crime-watching in the Internet Age. Palgrave Macmillan, 2017.